

Йордан Йовков

Мора

На Сираковата мелница се случи голяма навалица. И колкото Давид Кьосето от Чифуткуюсу беше спокоен и решен да дочака реда си, когато доде вече, толкоз неговият другар Рафаил беше нетърпелив. Момъка не го съдържаше на едно място. Излизаше пред мелницата и гледаше колята, като че ги броеше – а бяха надошли все едни нови, писани каруци, тежки, обшити с желязо, с по два-три ката чували и сено отгоре, с едри хубави коне, наметнати с нови чулове. „От кои села са тез хора?“ – питаше се Рафаил и го беше яд, че са толкоз богати, защото ако бяха по сиромаси, толкоз много чували нямаше да докарат. После влизаше вътре в мелницата и макар там да кипеше жива работа, макар да бяха пуसнали и четирите камъка, а в сандъците, подложени под всеки камък, течеше брашното като из чучура на чешма, нему все му се струваше, че всичко върви много бавно. И кисел, недоволен, той пак се връщаше при Давида.

– Няма да има скоро ред за нас – каза той отчаян. – Онзи, старият, още не е свършил. И други чували донесе.

– Не се коси, Рафаилчо. Я я чуй как бумти тая хала. Реве като гладна мечка, иска да яде. Туй огнените воденици много храна прекарват. Ще си смелим и ний, не бой се. Пък ако трябва да спим тук, ще спим. Барем в таз воденица няма маймунка.

– Каква маймунка?

– Седни, седни тук при мене, ще ти кажа. Ти ходил ли си в Мусубей?

– Как да не съм ходил.

– Кога идеш пак, погледни въз баирите. Селото е в дола, но наоколо са все баири. И както сега тревата е зелена, ще видиш на всеки баир да се белеят като гъби купчини камъни. Те са темели на вятърници. Единнайсет вятърници имаше едно време в туй село. Като минеш оттам и погледнеш – онез крила като се бялнали, като се завъртели срещу вятъра, ще решиш, че не са единнайсет вятърници, а единнайсет бели гемии.

Имаше един там Глигор Казака. И той имаше вятърница. Богат човек беше, бездетен, затуй беше осиновил сестриника си Радула. Със снаха си не се спогаждаше, живееше си на вятърницата, там лягаше, там ставаше. Зарад имота Радул му пазеше хатър и всеки ден му пращаше хубаво ядене и хубаво вино. Казака пиеше като казак, дето се казва. Но пък голям мерак имаше за воденицата си. Как не я преправя, как не я стани: ще я обшие с нови дъски, ще й направи нови дъсчени крила, или пък ще смени дъсчените крила с бели платнени. И докато другите вятърници, все стари виранетини, тежко и с мъка се завъртат, скрибуцат и

се разтърсват, новата вятърничка на Казака се върти стегнато, бързо и между другите е като булка между баби.

Казака разбираше от работата си, як беше, пъргав. Той най-напред ще усети, че се е променил вятърът, ще определи точно посоката му, ще слезе и ще завърти колелото. Тогаз и старците от другите вятърници, като видят накъде е обърнал той, натам ще обърнат и те. Ако дойдеше буря и от капациите трябваше да се снемат по няколко, или пък да се стягат спирачките, пръв Казака го правеше, а като по негов знак и другите старци снемаша няколко капаци или опъваха въжетата на своите спирачки. Може да се рече, че той командуваше. Като рекох командуваше, че ми дойде още нещо на ум. В руската война един московец, един генерал, като видял нашите ергени как играят хоро, рекъл: „Бре, тия българи! Те и хорото играят с команда, пък ако имаха войска, кой знае какво щяха да направят.“ Какво направихме, когато се сдобихме с войска, то се знае вече. Думата ми беше за Казака. И той командуваше вятърниците като един генерал.

Аз тогаз бях на твоите години и слугувах при Авджи Михаля. Серт човек беше той, голям барачест, с ей такива е мустаки, а пък веждите му... хм... веждите му, навели се над очите му като стрехи. Аз толкоз мустаки да имах, колкото бяха веждите му, стигаха ми. Та ти казвам, такъв човек беше Авджи Михаил. Приказваше бързо-бързо, ядеше си наполовина думите, но аз му разбирах. Една зима ми каза:

– Бре, Давиде, бре, момче! Идат празници, иде Коледа, ще се правят краваи, милини, добро брашно ще трябва. Да те пратя на Батова, не мож оти, път няма. Я да туриш два-три чувала на шейната, че да идеш до Мусубей, на вятърницата на Глигор Казака. Той ми е приятел и ситно брашно прави. Пък да стоиш там, докато се смели, брей! Ни на крачка да не се отделяш. Мойта храна е хубава, не искам Казака да я мени с чужда.

Тръгнах. В къра сняг до колене, ни път, ни жива душа – само вълчи стъпки. Конете бяха яки, но може да се каже, че шейната аз я носих на ръце. Ще затънат някъде конете и аз ще изляза напред да разпътча снега и да направя път, другаде пък ще се бухнем в някоя яма – и тикай шейната, колкото имаш сила. Стигнах на вятърницата по мръкнало смазан, съсипан. Казвам на Казака: тъй и тъй ми заръча чорбаджията.

– Тоя чорбаджия – рече Казака – има големи мустаки, ама ум няма в главата си. Я виж колко чували чакат? Ти остави твоите чували и си иди, па ела в другиден да си ги вземеш.

– Не мога – казвам. – Бай Михаил ми заръча да чакам тук.

– Иди тогаз да си възнеш конете в дама и спи при тях.

– Не – казвам, – оттука не мърдам!

Казака се разсърди.

– Хлапе! – кай. – Да не гълчиш много, че сега те хвърлям от стълбите!

Поскарахме се както трябва. После се разбрахме, отидох, настаних конете в дама, пък аз се върнах пак във воденицата. По едно време се огледах – вътре студено, голо, из къшетата увиснали паежени, въртят се колелата със зъби, във крилата плющят, цялата вятърница се тресе и се пука. Няма огнище, няма огън – само едно пръстено мангалче с малко жаравя.

– Дядо Глигоре – рекъх, – как живееш тука? Стутено.

– Студено зер.

– И страшно.

– Страшно зер.

И от дума на дума ето що ми разправи той:

– Понякога – кай – нощно време стоя до мангала, понагрея се и задрямам. Гледам: дохожда отпреде ми животинче като маймунка, с черни очи като трънки и ме гледа. Аз тъкмо река да замахна да го ударя, то подскочи и се изгуби. Не знам какво нещо ще е туй.

– Че какво може да бъде? – попита Рафаил.

– Не знам. Тъй ми го разправи.

Стана късно. Разбра Казака, че аз няма да се отделя нито на крачка от воденицата, и ми каза:

– Аз те виждам тебе, че няма да отидеш да спиш при конете, ами ей там между чувалите има място, иди легни. И завий се през очи с кожата, че ако доде маймунката, да не се уплашиш.

Легнах си аз. Завих се хубаво с кожата си. И не че ме беше страх – млад и силен бях, какво ще ме е страх, – но си помислих каква ще е таз живина, после, както бях уморен, заспал съм, без да усетя. Колко време съм спал, не знам. По едно време се събуждам. Гледам: нито светло, нито тъмно, едни големи колелета се въртят, едни възя висят и гърми... Де съм, не мога да разбера. И едни очи ме гледат, черни като трънки, светли. „Ха сега де!“ – думам си и скачам. Какво да видя? Очи ме гледали наистина, но те не били толкоз близо. Едно момиче, тънко, високо, с две дебели плитки на плещите си, работеше около камъка. Гледах я как посяга ту за туй, ту за онуй, как снагата ѝ се огъва и вие като фиданка. Погледна към мене и се засмя: лицето ѝ бе възчервено, пълничко, веждите ѝ като изписани, очите ѝ черни, светят – същите очи, които бях

видял още докато бях сънен.

– Събуди ли се? – каза. – Добре, че се събуди. Стига са ти стърчали краката като на умрял. Хайде, ела да помагаш, че твоят брашно се мели.

Отидох към камъка. По-настрана, завит с кожуха си, хъркаше Казака. До него имаше празни сахани, трохи, оглозгани кокали и едно черно шише, търкулнато на земята.

– Какво го гледаш? – рече момичето. – Дядо няма да стане скоро. Я ела дръж и разтваряй чувала да го напълним, че в сандъка вече няма място.

Аз и когато Авджи Михаил ми заповядваше, пак се поопъвах, а сега слушах каквото ми кажеше тя, отивах, дето ме бутнеше като овца. За приказки не ме биваше, само гледах как ме стрелят очите ѝ, черни, все засмени. И усетих как ходят под кожата ми сладки тръпки.

Изгребахме сандъка и напълнихме чувала.

– Сега да сипем зърна в коша – рече тя. – Вземи чувала зад гърба си!

И аз го взех, препълнен чувал, дето двама души мъчно ще го дигнат. Турих го на гърба си. Трябваше да се покача по една стълбичка – покачих се. Трябваше да ми каже как да се обърна и де да го изсипя, а тя – мълчи. Чакам, чувалът ще ме смаже, краката ми се разтреперили, ще ми се скъсат жилите – тя мълчи. Най-после каза ми де да го изсипя и ми олекна. Гледам я – смее се.

– Добре – похвали ме тя. – Сега вземи гребача и като направи брашното връх в сандъка, ти го уравнивай.

Взех гребача и уравнивам брашното. Имах навик тогаз, като се записам в една работа, отварям си, без да ща, устата и зяпам.

– Ей, затвори си устата, ще глътнеш воденицата! – каза ми тя.

Аз си затварям устата, но след малко се забравям и пак зяпна. Тя грабна тогаз един кривач брашно и – право в устата ми. Знаях, че се шегува, ама като взех да дъвча тесто, доядя ме и я хванах за ръцете. Помня, че ръцете ѝ бяха корави и ѝ счупих една гривна. Рекох, че ще вика, но не каза нищо. Смееше се.

Казака отведнъж се размърда и аз избягах, легнах си пак между чувалите и метнах кожуха през очите си. Чух, че момичето събра саханите и си отиде. Около камъка работеше и кашлеше Казака. Развиделяваше се и аз станах.

– Как си, юначе, как спа? – викна ми Казака.

– Лошо – рекох. – Не знам какво ми стана насъне, като че нещо ме

души, искам да викам – не мога, искам да мръдна – не мога. Какво беше туй нещо, не знам.

– Туй е ар-басан – рече Казака и ме погледна тъй, като че ме съжали. – Мора е туй, тъй се казва. Трябва маймунката да е дошла и е седнала на гърдите ти. Тя твоята болест не е дип добра, ама ти да си жив.

Давид замълча и се усмихна. Макар да му казваха Къосе, той имаше малки тънки мустачки, вече посивели. Около устните и очите му се бяха набрали бръчки.

– После? – попита Рафаил.

– После, не Авджи Михаил на мене, а аз на него трябваше да казвам, че брашното се привършва и че трябва да се иде на Казаковата воденица в Мусубей. „И ти ли разбра – думаше ми Авджи Михаил, – че Казака прави ситно брашно? Хайде, туряй чувалите и върви!“

И аз отивах. Често отивах, защото Авджи Михаил имаше голяма челяд, много слуги и много овчари. Като тръгнах, вземах и един бинлик колкото се може по-хубаво и по-силно вино. Похапвахме си с Казака, попийвахме си. След туй аз лягах между чувалите, завивах се през очи с кожуха и чаках да дойде маймунката. А на сутринта се оплаквах на Казака, че ме е газила мора.

– Хей, момче! – думаше ми. – На лоша болест си връхлетял, ами ти да си жив!

– Е, какво стана с нея! – попита Рафаил. – Де е сега тя?

– Маймунката ли?

– Не, момата.

– Е, Рафаилчо. Като че не си дохождал у дома и не си виждал буля си Давидица. То се знай, тя не е като едно време. И може ли? Когато тя беше млада, в Мусубей имаше единайсет вятърни мелници, а сега няма нито една. Отколе беше то.

Докато бяха приказвали, шумът от мелницата като че беше позагълхнал. Изведнъж откъм мотора нещо забуча, запухтя пара, димът, който беше горе в железния комин, затупа по-силно, по-често. Гърмяха глухо камъните, плющяха ремъците, ситата шумяха. Цялата мелница, като че съживена от нещо, тръгна по-бързо, засили се. Рафаил не забеляза тая промяна и гледаше пред себе си замислен. Давид Къосето се усмихваше.

КРАЙ

Източник: Словото

Набиране: екип на abc дизайн, Иван Иванов, Essme или Елина Мирчева

Публикация

Йордан Йовков, „Събрани съчинения в шест тома“, Том трети; „Български писател“,
С. 1977. Под общата редакцията на Симеон Султанов.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/7857>]